

WZÓR

UMOWA Nr WAD.230.19.2026

zawarta w dniu 2026 roku w Warszawie pomiędzy:

Skarbem Państwa - Polskim Komitetem Normalizacyjnym z siedzibą w Warszawie przy ul. Świętokrzyskiej 14, 00-050 Warszawa, NIP 525-10-08-869, Regon 010415408,

zwanym dalej „Zamawiającym”, reprezentowanym przez:

Panią –

a

firmą z siedzibą w NIP REGON
zwanym dalej „Wykonawcą”, reprezentowany przez:

.....

zwanymi dalej „Stroną” lub „Stronami”.

§ 1

Przedmiot umowy

1. Przedmiotem niniejszej umowy jest realizacja przedmiotu zamówienia w postaci wykonania i dostawy przez Wykonawcę zaakceptowanych uprzednio przez Zamawiającego **kalendarzy na rok 2027 w następującym asortymencie i ilościach:**
 - a. **trójdzielnych w ilości 530 szt.,**
 - b. **piórnikowych w ilości 225 szt.,**
 - c. **książkowych w ilości 396 szt.****dla Polskiego Komitetu Normalizacyjnego z siedzibą przy ul. Świętokrzyskiej 14 w Warszawie.** Szczegółowy opis przedmiotu zamówienia (OPZ) został zawarty w **załączniku nr 1 do niniejszej umowy.**
2. Wszystkie oferowane kalendarze muszą być fabrycznie nowe, pełnowartościowe oraz wykonane z materiałów odpowiedniej jakości.
3. Kalendarze muszą być przeznaczone do użytkowania w roku 2027.
4. Wykonawca zobowiązany jest wykonać i dostarczyć przedmiot zamówienia zgodny z wymaganiami określonymi w OPZ stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej umowy.
5. Wykonawca ponosi odpowiedzialność za jakość dostarczonych produktów oraz ich zgodność z wymaganiami określonymi w OPZ.
6. Wszystkie materiały wykorzystane do wykonania kalendarzy powinny być estetyczne, trwałe i odpowiednie do ich przeznaczenia.
7. Wykonawca zobowiązuje się do wykonania i dostarczenia na swój koszt zaakceptowanych wcześniej przez Zamawiającego kalendarzy w asortymencie oraz w ilościach wskazanych w OPZ do siedziby Zamawiającego na adres Świętokrzyska 14, 00-050 Warszawa.

§ 2

Termin i warunki realizacji umowy

1. Termin realizacji przedmiotu zamówienia **7 tygodni jednak nie dłużej niż do dnia 01.12.2026 r.**
2. Zamawiający w terminie 3 dni od podpisania niniejszej umowy przekaże Wykonawcy materiały i wytyczne (w tym logo w programie graficznym i fotografii) konieczne do wykonania przedmiotu umowy.
3. W oparciu o informacje i materiały o jakich mowa w § 2 ust. 2 Wykonawca wykona w **terminie 4 dni** od ich przekazania:
 - a. graficzne projekty tłoczeń,
 - b. projekt graficzny materiałów jakie mają zostać wydrukowane w pełnym kolorze, sporządzone w formie elektronicznej,
 - c. wydruk próbny (proof cyfrowy) elementów przedmiotu dostawy.
4. Projekty i wydruki próbne wskazane w § 2 ust. 3 pkt a. – c. Wykonawca przedłoży do akceptacji Zamawiającego.
5. Zamawiający zgłosi poprawki do materiałów o jakich mowa w § 2 ust. 3 pkt a. – c. w terminie 3 dni od ich otrzymania od Wykonawcy.
6. Produkcja całej partii kalendarzy zostanie rozpoczęta dopiero po pisemnym (e-mailowym) zatwierdzeniu przez Zamawiającego zarówno projektów graficznych, jak i użytych zdjęć.
7. Brak akceptacji projektów lub zgłoszenie uwag przez Zamawiającego wstrzymuje rozpoczęcie produkcji do czasu ich uwzględnienia przez Wykonawcę w nowym projekcie, który wymaga akceptacji przez Zamawiającego.
8. Wykonanie kalendarzy z pominięciem uprzedniej akceptacji ich projektów przez Zamawiającego następuje na koszt i ryzyko Wykonawcy.
9. Jeśli na dostarczonym wydruku próbnym Zamawiający dostrzeże błędy, które powinny zostać wykryte i zgłoszone podczas badania projektów graficznych w formie elektronicznej, Wykonawca wykona nowy wydruk próbny na własny koszt.
10. Zamawiający oświadcza, że jest uprawniony do korzystania z praw autorskich do materiałów, o jakich mowa w § 2 ust. 2, w formie i w zakresie koniecznym do wykonania przedmiotu umowy.
11. Wykonawca powiadomi w formie pisemnej (e-mail) Zamawiającego o terminie dostawy przedmiotu zamówienia z wyprzedzeniem co najmniej 2 dni roboczych.
12. Przedmiot zamówienia zostanie dostarczony jednorazowo, w terminie określonym w umowie, do siedziby Zamawiającego pod adresem: Polski Komitet Normalizacyjny, ul. Świętokrzyska 14, 00-050 Warszawa.
13. Koszt dostarczenia, w tym zwłaszcza transportu, wniesienia i rozładunku przedmiotu zamówienia do miejsca wskazanego przez Zamawiającego ponosi Wykonawca.
14. Kalendarze zostaną dostarczone w opakowaniach zabezpieczających je przed uszkodzeniem, zabrudzeniem, zawilgoceniem i zniszczeniem podczas transportu.
15. Poszczególne rodzaje kalendarzy będą odpowiednio opisane i zabezpieczone w sposób umożliwiający ich łatwą identyfikację oraz przeliczenie.
16. Dostawa do Zamawiającego odbędzie się w godzinach: od 8:00 do 14:00 w dni robocze od poniedziałku do piątku.
17. Odbiór przedmiotu zamówienia zostanie dokonany na podstawie Protokołu Odbioru podpisanego bez zastrzeżeń, stanowiącego **załącznik nr 3 do niniejszej umowy**.

18. Zamawiający zastrzega sobie prawo odmowy przyjęcia dostarczonych kalendarzy w przypadku stwierdzenia niekompletności dostawy lub dostawy innych kalendarzy niż określone w niniejszej umowie.
19. Jeżeli w trakcie odbioru zostaną stwierdzone wady nadające się do usunięcia, Zamawiający odmówi przyjęcia przedmiotu umowy do momentu usunięcia wad przez Wykonawcę.
20. Sposób transportu oraz opakowanie kalendarzy muszą zapewniać ich zabezpieczenie przed uszkodzeniem. Za szkody powstałe z winy nienależytego opakowania i/lub transportu odpowiedzialność ponosi Wykonawca.

§ 3

Wynagrodzenie

1. Wykonawca z tytułu należytego wykonania przedmiotu umowy otrzyma wynagrodzenie w kwocie: **zł netto** (słownie:), **zł brutto** (słownie:), w tym VAT **zł** (słownie:), zgodnie ze złożoną ofertą, stanowiącą **załącznik nr 2 do niniejszej umowy**.
2. Zapłata wynagrodzenia nastąpi na podstawie prawidłowo wystawionej przez **Wykonawcę** faktury VAT w terminie do 14 dni od daty doręczenia faktury, z zastrzeżeniem § 3 ust. 9-12.
3. Podstawą do wystawienia faktury VAT jest **protokół odbioru stanowiący załącznik nr 3 do niniejszej umowy**, o którym mowa w § 2 ust. 3, podpisany przez obie strony umowy bez uwag i zastrzeżeń.
4. W wystawionej fakturze VAT data wykonania usługi musi być tożsama z datą podpisania protokołu odbioru **przedmiotu zamówienia** (załącznik nr 3 do niniejszej umowy).
5. Faktura zostanie wystawiona na: **Polski Komitet Normalizacyjny, ul. Świętokrzyska 14, 00-050 Warszawa, NIP: 525-10-08-869**.
6. **Zamawiający** dokona płatności na konto bankowe **Wykonawcy** wskazane na fakturze.
7. Za termin zapłaty uznaje się dzień, w którym **Zamawiający** polecił swemu bankowi przelać na rachunek bankowy **Wykonawcy** kwotę wynikającą z prawidłowo wystawionej faktury.
8. W przypadku opóźnienia w terminie płatności, **Wykonawca** ma prawo do naliczenia odsetek ustawowych za opóźnienie.
9. Wykonawca, który jest objęty Krajowym Systemem e-Faktur (dalej KSeF), zobowiązuje się do wystawiania faktur wyłącznie w formie faktur ustrukturyzowanych za pośrednictwem KSeF, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. W przypadku awarii KSeF Wykonawca wystawia i doręcza fakturę zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi dla trybu awaryjnego.
10. Faktura ustrukturyzowana w KSeF uznawana jest za doręczoną w dniu przypisania jej numeru identyfikującego w KSeF.
11. Faktura wystawiona poza KSeF przez **Wykonawcę** obowiązkanego do korzystania z KSeF nie jest uznawana za prawidłową i nie rozpoczyna biegu terminu płatności ani nie wywołuje skutków podatkowych wynikających z przepisów o VAT.
12. **Zamawiający** zastrzega sobie prawo do żądania potwierdzenia wysłania faktury wystawionej przez **Wykonawcę** do KSeF oraz numeru referencyjnego faktury nadanego przez system.

13. **Wykonawca**, który nie jest objęty KSeF, przesyła fakturę w pdf drogą elektroniczną na adres e-mail: kancelaria@pkn.pl
14. **Wykonawca** zobowiązuje się do powiadomienia **Zamawiającego** o każdorazowej zmianie banku lub numeru rachunku bankowego. Wszelkie negatywne konsekwencje wynikające z braku informacji o zmianie rachunku bankowego będą obciążały **Wykonawcę**. Informacja o zmianie numeru konta musi być podpisana przez osoby upoważnione do działania w imieniu **Wykonawcy**.
15. **Wykonawca** nie może bez pisemnej zgody **Zamawiającego** przenosić wierzytelności wynikającej z umowy na osobę третią.
16. **Wykonawca** oświadcza, że rachunek bankowy (nr konta), wskazany w ust. 5, jest oraz będzie w dacie płatności widniał w wykazie podmiotów prowadzonym w postaci elektronicznej, o którym mowa w art. 96b ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tzw. „białej liście” podatników VAT).

§ 4

Rękojmia i Gwarancja

1. Wykonawca udziela Zamawiającemu **dwunasto – miesięcznej gwarancji**, liczonej od daty dokonania odbioru przedmiotu zamówienia przez Zamawiającego potwierdzonego protokołem odbioru.
2. Gwarancja w szczególności obejmuje:
 - 1) zgodność z zaakceptowanym przez Zamawiającego projektem graficznym,
 - 2) zgodność kolorystyczna względem zaakceptowanego proofoa cyfrowego lub standardów maszynowych (w granicach dopuszczalnej tolerancji technologicznej dla druku cyfrowego/offsetowego),
 - 3) brak błędów nadruku (ochrona przed przesunięciami (pasowaniem) kolorów, rozmyciem tekstu, smugami, plamami tzw. "brudami" na maszynie oraz brakiem ostrości,
 - 4) trwałość nadruku (farba lub toner nie będą odpryskiwać, pękać ani ścierać się przy standardowym użytkowaniu),
 - 5) kompletność kalendarium (kalendarz zawiera wszystkie miesiące, ułożone w poprawnej kolejności chronologicznej, oraz że żadna strona nie zostanie pominięta ani zdublowana),
 - 6) elementy oprawy kalendarzy (brak pęknięć na grzbiecie, prawidłowe wklejenie bloku kalendarza w okładkę, brak marszczeń okleiny i prawidłowe mocowanie tasiemki),
 - 7) elementy spiralowane i ściennie kalendarzy (prawidłowe zaciśnięcie spirali - kartki nie mogą wypadać, równe docięcie tężki na zawieszkę, stabilność "główek" w kalendarzach trójdzielnych),
 - 8) Mechanizmy dodatkowe (sprawność plastikowego okienka/paska do zaznaczania daty, brak pęknięć, odpowiednie napięcie gumki),
 - 9) karton, papier kredowy czy tektura falista wolne od pofalowań, fabrycznych zagnieceń, rozwarstwień i przebarwień,
 - 10) odpowiednią jakość klejenia elementów wielowarstwowych (np. doklejanych kalendarzów).
3. Wykonawca oświadcza, że materiały wykorzystywane przy realizacji przedmiotu zamówienia są wolne od wad i spełniają wszelkie normy stawiane takim wyrobom przez prawo polskie.

4. W razie stwierdzenia przez Zamawiającego niezgodność przedmiotu zamówienia z OPZ, wad jakościowych materiału lub wad wykonawczych w okresie trwania rękojmi lub gwarancji, Zamawiający złoży Wykonawcy reklamację w formie elektronicznej na adres e-mail:
5. Wykonawca jest zobowiązany do usunięcia wady wynikłej u Zamawiającego, w terminie 7 dni roboczych od dnia zgłoszenia reklamacji oraz pokrycia kosztów odbioru wadliwych wyrobów i ponownego dostarczenia właściwych wyrobów do siedziby Zamawiającego na swój koszt.
6. Niezależnie od uprawnień z tytułu gwarancji Zamawiający ma prawo do rękojmi za wady fizyczne przedmiotu umowy zgodnie z zapisami Kodeksu Cywilnego.
7. W przypadku niedotrzymania terminu określonego w ust. 5, Zamawiający ma prawo do dokonania usunięcia wady we własnym zakresie, również przez osoby trzecie, na koszt i ryzyko Wykonawcy.
8. Wykonawca gwarantuje, że przysługiwać mu będą wszelkie prawa do przedmiotu umowy, w tym w szczególności prawa autorskie w rozumieniu Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

§ 5

Kary umowne

1. Wykonawca zapłaci Zamawiającemu kary umowne:
 - 1) za opóźnienie w wykonaniu przedmiotu umowy, o którym mowa w §1, w stosunku do terminu określonego w § 2 - za każdy dzień opóźnienia w wysokości 200,00 zł,
 - 2) z tytułu odstąpienia od umowy z przyczyn leżących po stronie Wykonawcy – w wysokości 10 % wynagrodzenia brutto, o którym mowa w § 3 umowy,
 - 3) za opóźnienie w wykonaniu naprawy gwarancyjnej za każdy dzień opóźnienia, liczony w stosunku do dnia wyznaczonego na usunięcie usterki - w wysokości 200,00 zł.
 - 4) Za niezgodne z warunkami OPZ wykonywanie Przedmiotu umowy – 500 zł za każdy stwierdzony i zgłoszony Wykonawcy przypadek.
2. Zamawiający ma prawo do potrącenia kar umownych z wynagrodzenia należnego Wykonawcy, bez potrzeby uzyskania zgody Wykonawcy, na podstawie noty obciążeniowej wystawionej przez Zamawiającego. Brak wymagalności roszczenia o zapłatę kary umownej nie stanowi przeszkody do dokonania potrącenia.
3. W przypadku niedokonania potrącenia, o którym mowa w ust. 2, kara umowna będzie płatna na podstawie noty obciążeniowej wystawionej przez Zamawiającego, w terminie 7 dni od daty doręczenia noty Wykonawcy.
4. Zamawiający zastrzega sobie prawo do odszkodowania przewyższającego wysokość kar umownych na zasadach ogólnych.
5. Wykonawca ponosi pełną i nieograniczoną odpowiedzialność za szkody wyrządzone Zamawiającemu przy wykonywaniu lub w związku z wykonywaniem postanowień umowy.

§ 6

Obowiązki Wykonawcy

Do obowiązków Wykonawcy należy w szczególności:

- 1) wykonanie przedmiotu umowy z uwzględnieniem wymagań określonych w Opisie przedmiotu zamówienia stanowiącego załącznik nr 1 do niniejszej umowy,
- 2) dostarczenie projektów o których mowa w § 2 ust. 3 niniejszej umowy do siedziby Zamawiającego,
- 3) terminowe i rzetelne dostarczenie przedmiotu umowy,
- 4) skierowanie do wykonania przedmiotu umowy osób posiadających odpowiednie doświadczenie, wiedzę i kwalifikacje,
- 5) rozładunku i wniesienia do wskazanego przez Zamawiającego pomieszczenia,
- 6) informowanie Zamawiającego o problemach lub okolicznościach mogących wpłynąć na jakość prac lub terminie ich zakończenia.

§ 7

Reprezentacja

1. Osobą upoważnioną do wykonywania w imieniu Zamawiającego czynności związanych z realizacją niniejszej umowy, w tym w szczególności do prowadzenia wszelkiej korespondencji z Wykonawcą, jest:

Monika Fijałkowska, e-mail: monika.fijalkowska@pkn.pl tel. 22 556 7606

2. Osobami upoważnionymi do reprezentowania Wykonawcy w sprawach związanych z realizacją niniejszej umowy jest:

1), tel. e-mail:

2), tel. e-mail:

3. Zmiana danych osób, o których mowa w ust. 1-2, nie stanowi zmiany umowy, przy czym w takiej sytuacji Strona dokonująca zamiany obowiązana jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie drugą Stronę.

§ 8

Postanowienia końcowe

1. Wszelkie zmiany niniejszej umowy jak i oświadczenia przewidziane w jej treści wymagają formy pisemnej, pod rygorem nieważności.
2. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową zastosowanie mają właściwe przepisy Kodeksu Cywilnego oraz innych powszechnie obowiązujących aktów prawnych.
3. Wszelkie spory powstałe w związku z wykonywaniem niniejszej umowy będą rozstrzygane przed sądem właściwym dla siedziby **Zamawiającego**.
4. Umowę sporządzono w 2 jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron. W przypadku zawarcia umowy elektronicznie, ustęp otrzyma brzmienie: „Umowę sporządzono w formie elektronicznej i podpisano podpisami elektronicznymi”.
5. W przypadku opatrzenia umowy elektronicznymi podpisami kwalifikowanymi za datę zawarcia umowy przyjmuje się datę złożenia podpisu przez ostatnią ze Stron.
6. **Wykonawca** zobowiązuje się do zachowania w poufności wszelkich informacji, danych i materiałów uzyskanych od **Zamawiającego** w związku z realizacją niniejszej umowy i zobowiązuje się nie wykorzystywać tych informacji i danych do jakichkolwiek celów bez zgody **Zamawiającego**.

Integralną część umowy stanowią poniższe załączniki:

- 1) Załącznik nr 1 – Opis Przedmiotu Zamówienia (OPZ),
- 2) Załącznik nr 2 – Kopia Formularza ofertowego,
- 3) Załącznik nr 3 – Wzór Protokołu Odbioru.

WYKONAWCA

ZAMAWIAJĄCY

.....

.....

Klauzula informacyjna dotycząca przetwarzania danych osobowych

Zgodnie z art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016, str. 1), dalej „RODO”, informuję, że:

Administratorem danych jest Polski Komitet Normalizacyjny (PKN) z siedzibą ul. Świętokrzyska 14, 00-050 Warszawa. Kontakt z administratorem na adres e-mail: daneosobowe@pkn.pl lub pisemnie na adres siedziby Administratora.

Dane kontaktowe Inspektora Ochrony Danych Osobowych

We wszystkich sprawach dotyczących przetwarzania danych osobowych oraz korzystania z spraw związanych z przetwarzaniem danych, informacji udziela Inspektor Ochrony Danych Osobowych tel. 22 5567661, e-mail: daneosobowe@pkn.pl

Cele przetwarzania i podstawa prawna przetwarzania

Pani/Pana dane osobowe przetwarzane będą:

- a) w celu związanym z wszczęciem postępowania o udzielenie zamówienia publicznego prowadzonym w procedurze zapytania ofertowego - na podstawie art. 6 ust. 1 lit. b i c RODO;
- b) w celu wykonania obowiązków prawnych ciążących na Administratorze wynikających z obowiązujących przepisów prawa, w szczególności związanych z archiwizacją dokumentacji – zgodnie art. 6 ust. 1 lit. c RODO;

Odbiorcy danych lub kategorie odbiorców danych

Odbiorcami Pani/Pana danych osobowych będą osoby lub podmioty, którym udostępniona zostanie dokumentacja postępowania w oparciu o ustawę o dostępie do informacji publicznej z dnia 26 września 2001 r. oraz inne podmioty upoważnione na podstawie przepisów ogólnych oraz instytucje na mocy wiążących umów (np. w celu rozliczenia środków publicznych).

Okres przechowywania danych

Pani/Pana dane osobowe będą przetwarzane przez okres niezbędny do realizacji celów przetwarzania, lecz nie krócej niż okres wskazany w przepisach o archiwizacji tj. przez okres 5 pełnych lat od dnia zakończenia postępowania o udzielenie ww. zamówienia;

Prawa podmiotów danych

- na podstawie art. 15 RODO prawo dostępu do danych osobowych Pani/Pana dotyczących;
- na podstawie art. 16 RODO prawo do sprostowania Pani/Pana danych osobowych *;
- na podstawie art. 18 RODO prawo żądania od administratora ograniczenia przetwarzania danych osobowych z zastrzeżeniem przypadków, o których mowa w art. 18 ust. 2 RODO **;
Strona 8 z 14
- prawo do wniesienia skargi do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, gdy uzna Pani/Pan, że przetwarzanie danych osobowych Pani/Pana dotyczących narusza przepisy RODO.

Nie przysługuje Pani/Panu:

- w związku z art. 17 ust. 3 lit. b, d lub e RODO prawo do usunięcia danych osobowych;
- prawo do przenoszenia danych osobowych, o którym mowa w art. 20 RODO;
- na podstawie art. 21 RODO prawo sprzeciwu, wobec przetwarzania danych osobowych, gdyż podstawą prawną przetwarzania Pani/Pana danych osobowych jest art. 6 ust. 1 lit. c RODO.

Prawo wniesienia skargi do organu nadzorczego

Przysługuje Pani/Panu również prawo do wniesienia skargi do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, gdy uzna Pani/Pan, że przetwarzanie danych osobowych Pani/Pana dotyczących narusza przepisy RODO.

Informacja o dobrowolności lub obowiązku podania danych

Podanie przez Panią/Pana danych osobowych jest dobrowolne, ale niezbędne do przyjęcia i oceny ofert oraz realizacji ww. zamówień.

Sprawdzono Artur Staśkiewicz
24.09.2026

Wzór

PROTOKÓŁ ODBIORU

Warszawa, dnia2026 r.

W dniu 2026 r. w siedzibie Polskiego Komitetu Normalizacyjnego w Warszawie przy ul. Świętokrzyskiej 14, 00-050 Warszawa dokonano odbioru kalendarzy na rok 2027 w ramach umowy nr WAD.230.19.2026 z dnia2026 r.

Zamawiający: **Polski Komitet Normalizacyjny, ul. Świętokrzyska 14, 00-050 Warszawa**

Wykonawca:

Przedstawiciele stron:

- ze strony Zamawiającego:

.....

- ze strony Wykonawcy:

.....

Strony zgodnie potwierdzają dostawę i odbiór nw. Kalendarzy na rok 2027:

Lp.	Nazwa mebla	Liczba sztuk
1.	Wykonanie i dostawa kalendarzy trójdzielnych	527
2.	Wykonanie i dostawa kalendarzy biurkowych piórnikowych	220
3.	Wykonanie i dostawa kalendarzy książkowych	396

1. Kompletność dostawy *:

- 1) TAK
- 2) NIE - uwagi / zastrzeżenia:

2. Ocena zgodności dostarczonych kalendarzy z umową*:

- 1) zgodny/niezgodny* pod względem ilościowym. Uwagi / zastrzeżenia:
- 2) zgodny/niezgodny* pod względem jakościowym. Uwagi / zastrzeżenia:

4. Końcowy wynik odbioru*:

1. Przyjęto bez zastrzeżeń
2. Negatywny - uwagi / zastrzeżenia:

Podpisy:

Przedstawiciel Zamawiającego

Przedstawiciel Wykonawcy

* Niepotrzebne skreślić